

7 Lægds- og søruller

7.1 Lægdsruller

Lægdsrullen er listen over de drenge og mænd, der kan udskrives til hæren. Lægdsrullerne føres af den civile administration, som har udskrivningspligten. Hæren fører til gengæld stambøger, der omfatter de mænd, der p.t. tilhører de forskellige enheder i hæren.

Det vil sige, at en mand findes i lægdsrullen fra han optages i den til han bliver udskrevet, og når han er blevet hjemsendt, hvorimod han optages i hærens stambøger, mens han er soldat, og i den tid er han i princippet ikke at finde i lægdsrullen.

Da lægdsrullerne er blevet ført på forskellig vis i forskellige perioder og endda også af forskellige instanser, er det mest praktisk først at give oplysning om hvem udskrivnings- og værnepligten påhvilede, for derefter at vise, hvorledes man arbejder med lægdsrullerne, og hvor rullerne ny findes.

Udskrivningen indtil 1788

Indtil 1788 var det jordrotterne, dvs. gods-ejerne, der havde udskrivningspligten, idet hver godsejer i tilfælde af krig skulle stille med et antal soldater, som han selv udskrev blandt sine bondekarle. Militærtjenesten påhvilede altså kun bondestanden, mens mænd af gejstligheden og borgerstanden ikke var værnepligtige.

Udskrivningspligten efter 1788

Fra 1788 påtog staten sig udskrivningspligten, og lægdsrullerne førtes fra da af amtsvis. Landet deltes i en række grupper / distrikter, der igen deltes af amterne, der igen deltes i lægder. Hvert lægd havde gerne samme udstrækning som et sogn, men det er ikke altid tilfældet.

Drengene optoges oprindeligt i lægdsrullen ved fødselen, senere fra 14 års alderen, og fra omk. 1850 fra det fyldte 18. år.

De slettedes ved 36-40 års alderen.

Fra 1788-1852 var der stadig ikke almindelig værnepligt, dvs. at det kun var bøndernes sønner, der skulle indskrives i lægdsrullerne. Gejstlige og gejstligt ansattes børn, borgernes børn i købstæderne, adelige og militærfolks

børn kom ikke i lægdsrullen. Derimod søges officerer og adelige samt de mænd, der meldte sig frivilligt, i stambøgerne.

Alm. værnepligt fra 1852

Efter grundloven af 1849 indførtes almindelig værnepligt, d.v.s gældende alle danske mænd, der var våbenføre. På sessionen afgøres det, om en mand er våbenfør, og derfor kan eller vil blive indkaldt. En del kasseres og slettes derfor af rullen.

Man kan dog slet ikke være sikker på at finde den mand, som man søger, i lægdsrullen. En hel del sønner af større bønder betalte sig fri, og efter 1849 kunne man betale en anden for at aftjene ens værnepligt i ens sted (en stillingsmand). Denne ordning ophævedes dog officielt omkring 1900, men fortsatte på ulovlig vis nogen tid derefter.

Rullernes indretning 1788-1868

Hovedrulle, dvs. selve fortegnelsen over de værnepligtige, førtes hvert andet - tredje år, mens man for de mellemliggende år nøjedes med at indføre oplysninger om flytninger; fraflytning noteres i sidst foregående hovedrulle ud for den mand, der flyttede, og i tilgangsrullen opføres han under det lægd, som han er flyttet til.

Hvert års bog har et bogstav; første bog A, anden bog B, osv. således at henvisninger let kan foretages. Angives det i en hovedrulle, at manden er flyttet 1/11-1843 C 118 betyder det således: 1. november 1843 flyttet til lægd nr. 118 indenfor dette amt og anført som tilflyttet under lægd 118 i protokollen for året med litra C.

Lægdsrullernes oplysninger

I lægdsrullen indføres følgende oplysninger:

- Hvilket nr. manden/drengen havde i sidste hovedrulle eller tilgangsrulle,
- samt hvilket nr. han har i denne,
- faders navn,
- mandens eget navn,
- hans alder og fødested,
- hans opholdssted,
- hans håndtering,
- om han er gift, og i så fald, hvor mange børn han har,

- oplysning om sessionen, f.eks. højde, evt. kassationsårsag eller oplysning om, hvor han aftjente sin værnepligt (gør det muligt at gå ind i stambogen, hvor nærmere oplysning om soldatertiden skal findes).

Således er det muligt, hvis en mand først en gang findes i lægdsrullen, at følge hans flytninger fra han var barn, til han var omk. 35 år.

Lægdsrullerne på arkiverne

Før 1788

Ruller fra før 1787 henregnes til godsarkiverne, og de opbevares på landsarkiverne, hvor de skal søges; de er i øvrigt langt fra altid bevaret.

Efter 1788

På LAK findes lægdsrullerne efter 1787 i original. Rullerne står til selvekspektion i publikumsmagasinet, og fortegnelserne findes i vejledningen.

Sådan finder man den rigtige lægdsrulle 1788-ca. 1860

For at kunne hente den rette lægdsrulle skal man angive hvilken gruppe og amt, årstal, bindets nr. indenfor amtet og året, som ønskes, og man må for at kunne finde frem til alt dette kende sognets lægdsnummer. Fortvivl ikke! I vejledningen på LAK findes de fornødne værktøjer, nemlig dels en sognefortegnelse, dels selve fortegnelsen over lægdsrullerne.

Fremgangsmåden er:

1) find sognets navn i sognefortegnelsen (DEN BLÅ BOG). Der oplyses hvilket lægdsnummer, som sognet havde på hvilket tidspunkt, samt hvilket amt som sognet lå i fra 1788-1860, samt hvilken gruppe eller distrikt amtet tilhørte. - Vi kan allerede nu notere gruppenummeret og amtets navn på bestillingssedlen.

2) Tag nu selve fortegnelsen (DEN BRUNE BOG). Denne har forrest en indholdsfortegnelse, dernæst selve fortegnelsen opstillet gruppevis, og amtsvis indenfor grupperne. I indholdsfortegnelsen findes den ønskede gruppe og derunder amtet. Der henvises til sidenummeret, hvorpå vi slår op der, og så åbenbarer sig en liste for os. Under amt / distrikt er året angivet til venstre, så i de næste kolonner om årets bog er hovedrulle

eller tilgangsrulle, dernæst årets bogstav, hvilke lægd, der er behandlet i bindet, og sidst bindets nr.

Vi finder det ønskede år, og ser hvilket bindnummer vi skal notere på bestillingssedlen.

De under hvert amt anførte hoved- og tilgangs-ruller dækker altså hele amtets område.

Er du i tvivl, så læs vejledningerne, der findes forrest til det brune bind. Hjælper dette ikke, så spørg personalet i vejledningen på arkivet.

Figur 23: Eksempel fra lægdsruller før 1850.

Læg mærke til de mange detaljerede oplysninger, som mange kan være heldig at finde.

Indtil 1850

Købstædernes befolkning af bondestanden søges i et nærliggende sogn; hvilket sogn undersøges ved opslag under købstadens navn i stednavneregisteret.

Københavns værnepligtige skal søges i Hvidovre lægd, Københavns Amt, men dette oplyses også i den blå sognefortegnelse.

Efter ca. 1860

Fra 1868 med virkning fra ca. 1860 omlagdes lægdsrullerne, således at der fra 1868 førtes tre rækker ruller. Dvs. lægderne distrikterne i de allerede udførte ruller fik nye numre, hvad man skal huske på, når man arbejder med disse bøger fra overgangstiden.

De typer ruller, der førtes fra 1868 er:

1) Tilgangsrullen,

der førtes hvert år, men som kun omfatter de første gang dette år optagne samt de i året tilflyttede mænd.

2) De omskrevne ruller,

der førtes hvert år, men som kun omfatter de resterende mænd fra den 11 år gamle tilgangsrulle.

Man omlagde desuden fra amter og grupper / distrikter til en inddeling i udskrivningskredse og lægder. Hvilket lægd

og hvilken kreds der er relevant findes enten i den blå sognefortegnelse eller i den særlige, trykte, lille, brune fortegnelse over udskrivningskredse og lægder (fra 1872), der står på hylden over de ældre lægdsrullefortegnelser, og i hvilken man slår op under sognets navn og finder oplysning om lægdsnummer og udskrivningskredsens nr.

Du skal holde øje med: Hvilken af de tre typer ruller, du ønsker, samt årstallet eller fødeåret for manden, samt udskrivningskredsens nr. og lægdets nr.

Hvilke eksemplarer er tilgængelige?

For København anvendes i praksis de af Københavns Politi førte eksemplarer af lægdsrullerne ca. 1840ff. og ellers anvendes de i udskrivningskredsene udførte renskrifter af de årlige, indsendte ruller.

Udra. Læge-Nr.	Faders eller Moderens og Sønnens fulde Navn.	Sønnens Fødested.	Fødselsaar.	Født. Toms. mer.	Lægdes Nr. Vedtegninger.
11/145 R 14	F. eller M. John Peter Warberg, S. Søren Peter Warberg - Oksbjerg	København	1851	64	Conf. 1868; M.L. 1868 Tjyngsgrøft.
	Løngjævn. 29 1/2', Knop. 5. a. 67				U. P. R. J. 74
					1868. 73

Figur 24: Eksempel fra 3. Udskrivningskreds' arkivs lægdsruller ved LAO.

Optagelse i året 1866 for John Peter Warberg, født 1851. Han blev kasseret på grund af trangbrystethed.

I retsbetjentarkiverne kan man finde kopier af de stedlige lægdsforstanderes og købstæders lægdsruller indtil ca. 1840, men ikke alle ruller er bevaret.

På Rigsarkivet kan der ses film af de bevarede lægdsruller i retsbetjentarkiverne ved landsarkiverne, dog landrådsarkiverne (for 1865-1920) ved LAA.

7.2 Lægdsrullerne i praksis

7.2.1 Systemet 1789-1852

Hovedrulle hvert 3die år, tilgangsrulle i de mellemliggende år.

Nedenstående tabel viser, i hvilke lægdsruller, de mænd, som fandtes i lægd 1 i året 1800, kan findes, hvis de enten blev

i lægdet indtil år 1803, eller flyttede i et af årene 1800, 1801 eller 1802.

Husk: 1789-1850 er lægdsrulleåret f.eks. 1800 fra 01.05.1799 til 31.04.1800, dvs. en rulle for et år, dækker maj året før til april i året; en lægdsrulle for et år, dækker maj året før til april to år efter.

1789-1849 blev mændene optaget i rullen ved fødselen. Sletning enten ved 36. eller 45. år.

7.2.2 Systemet 1789-1852

	1800 hovedrulle lægd 1 (=maj 1799 - april 1800)	1800 tilgang lægd 2 (=maj 1799 -april 1800)	1801 tilgang lægd 2 (=maj 1800 -april 1801)	1802 tilgang lægd 2 (=maj 1801 -april 1802)	1803 hovedrulle lægd 1 (=maj 1802 -april 1803)	1803 hovedrulle lægd 2 (= maj 1802 -april 1803)	1803 tilgang lægd 2 (=maj 1802 -april 1803)
	i samme bind: lægdets Hovedrulle					i samme bind: lægdets Hovedrulle	
bor i lægd 1 hele tiden (= fra 1. maj 1799 - 30. april 1803)	X				X		
flytter 1800 fra lægd 1 til lægd 2 (= fra maj 1799 - april 1800)	X	X				X	
flytter 1801 fra lægd 1 til lægd 2 (= fra maj 1800 - april 1801)	X		X			X	
flytter 1802 fra lægd 1 til lægd 2 (= fra maj 1801 - april 1802)	X			X		X	
flytter 1803 fra lægd 1 til lægd 2 (= fra maj 1802 - april 1803)	X						X
født og optaget 1. gang før 1. maj. 1799, og slettet mellem 1. maj 1799 og 30. april 1802	X						
født optaget 1. gang før 1. maj 1799, og slettet mellem 1. maj 1802 og 30. april 1803	X					X	
født maj 1800 - april 1801, og optaget 1. gang 1801, og slettet (død) mellem 1. maj 1801 og 30. april 1802.			X				
født maj 1800 - april 1801, og optaget 1. gang 1801, og slettet (død) mellem 1. maj 1802 og 30. april 1805.			X			X	
født maj 1801 - april 1802, og optaget 1. gang 1802, og slettet (død) mellem 1. maj 1802 og 30. april 1803.				X			
født maj 1801 - april 1802, og optaget 1. gang 1802, og slettet (død) mellem 1. maj 1803 og 30. april 1805.				X		X	

Figur 25: Hvor bliver mændene fra hovedrullen år 1800 fra lægd 1 af?

	1800 Hovedrulle lægd 2 (= maj 1799 - april 1800)	1800 Hovedrulle lægd 1 (= maj 1799 - april 1800)	1800 Tilgangsruulle lægd 1 (= maj 1799 - april 1800)	1801 Tilgangsruulle lægd 1 (= maj 1800 - april 1801)	1802 Tilgangsruulle lægd 1 (= maj 1801 - april 1802)	1803 Hovedrulle lægd 1 (= maj 1802 - april 1803)	1803 Tilgangsruulle lægd 1 (= maj 1802 - april 1803)
		i samme bog: Hovedrulle				i samme bog: Hovedrulle	
boet i lægd 1 hele tiden (= 1. maj 1799 - 30. april 1803)		X				X	
født maj 1799 - april 1800, og optaget ved fødselen			X			X	
flyttet 1800 fra lægd 2 til lægd 1 (= fra maj 1799 - april 1800)	X		X			X	
født maj 1800 - april 1801, og optaget ved fødselen				X		X	
flyttet 1801 fra lægd 2 til lægd 1 (= fra maj 1800 - april 1801)	X			X		X	
født maj 1801 - april 1802, og optaget ved fødselen					X	X	
flyttet 1802 fra lægd 2 til lægd 1 (fra maj 1801 - april 1802)	X				X	X	
født maj 1802 - april 1803, og optaget ved fødselen							X
flyttet 1803 fra lægd 2 til lægd 1 (fra maj 1802 - april 1803)	X						X

Figur 26: Hvor kommer mændene i hovedrulle lægd 1 år 1803 fra?

7.2.3 Systemet 1852-1868

Hovedrulle hvert 6te år, tilgangsrulle i de mellemliggende år.

Nedenstående tabel viser, i hvilke lægdsruller, de mænd, som fandtes i lægd 1 i året 1850, kan findes, hvis de enten blev i lægdet indtil år 1855, eller flyttede til lægd 2 i et af årene 1851, 1852, 1853, 1854 eller 1855.

Tabellen viser også, hvor mændene i Hovedrullen 1856 i lægd 2 sidst kan være optaget.

Husk fra 1849 optagelse ved 14. år, i perioden 1850 til 1868 sættes alderen for optagelse op til 15., siden 16. år.

Fra 1852 er lægdsrulleåret identisk med det alm. kalenderår, dvs. lægdsrulleåret 1852 = 01.01. 1852 til 31.12.1852.	anmærkning:	1847 hovedrulle lægd 1	1847 hovedrulle lægd 2	1850 hovedrulle lægd 1	1850 hovedrulle lægd 2 + tilgang 1850 lægd 2	1851 tilgang lægd 2	1852 tilgang lægd 2	1853 tilgang lægd 2	1854 tilgang lægd 2	1855 tilgang lægd 2	1856 hovedrulle lægd 1 (+ tilgang 1856 lægd 1)	1856 hovedrulle lægd 2 + tilgang 1856 lægd 2
Boet i lægd 1 hele tiden		X		X							X	
flyttet 1850 fra lægd 1 til lægd 2		X		X	X							X
flyttet 1851 fra lægd 1 til lægd 2		X		X		X						X
flyttet 1852 fra lægd 1 til lægd 2		X		X			X					X
flyttet 1853 fra lægd 1 til lægd 2		X		X				X				X
flyttet 1854 fra lægd 1 til lægd 2		X		X					X			X
flyttet 1855 fra lægd 1 til lægd 2		X		X						X		X
flyttet 1856 fra lægd 1 til lægd 2		X		X							X	X
boet i lægd 2 hele tiden			X		X							X
født 1836 - bor lægd 2 optaget igen 1850 *)			X		X							X
født 1837 - bor lægd 2 optaget igen 1851 *)			X			X						X
født 1837 - bor lægd 2 optaget igen 1852 *)			X				X					X
født 1838 - bor lægd 2 optaget igen 1853 *)			X					X				X
født 1839 - bor lægd 2 optaget igen 1854 *)			X						X			X
født 1840 - bor lægd 2 optaget igen 1855 *)			X							X		X
født 1841 - bor lægd 2 optaget igen 1856 *)			X									X
	Boede 1848-1856 lægd 2											

*) Fra 1789 til 1848 blev bondefødt mandkøn optaget ved fødslen; fra 1849 ændredes optagelsesalderen til det 14. leveår, og derfor slettedes 1849 af rullen de drenge, der i 1849 fyldte mellem 1 og 13 år ud, og de blev så genoptaget, når de siden fyldte 14 år.

7.2.4 Systemet 1868ff.

Kun tilgangsruller og omskrevne ruller. Når en tilgangsrulle er 11 år gl., omskrives den.

Hvert år føres i princippet:

- 1) tilgangsrulle (nyoptagne 17-årige),
- 2) tilflyttede (alder: 17-35) og
- 3) omskreven rulle (den 11 år gl. rulle).

Tilgangsrullen for 1870 omfatter:

- 1) de i året 1870 tilflyttede,
- 2) de i året for første gang optagne (de som i året fylder 18).

I praksis findes tilgang og tilflyttede som regel i én og samme bog, mens den omskrevne rulle findes i en anden bog. Husk: Mændene blev fra 1868 optaget det år, de fyldte 18, og slettet det år, de fyldte 36.

Nedenstående tabel viser, hvad der sker med de i året 1870 optagne i tilgangsrullen for lægd 1, hvis de enten bliver i lægdet indtil 1881 eller fraflytter i et af årene 1870-1880.

Tabellen viser, hvor mænd fra tilgangsrullen 1870 i lægd 1 kan findes indtil 1882, når de bliver eller flytter i et af årene 1871-1882.	1870 tilgang og tilflyt lægd 1	1871 tilgang lægd 2	1872 tilgang lægd 2	1873 tilgang lægd 2	1874 tilgang lægd 2	1875 tilgang lægd 2	1876 tilgang lægd 2	1877 tilgang lægd 2	1878 tilgang lægd 2	1879 tilgang lægd 2	1880 tilgang lægd 2	1881 omskreven rulle lægd 1	1881 tilgang lægd 2	1882 omskreven rulle lægd 2	anmærkninger
hele perioden boet i lægd 1	X											X			omskrevet 1881
1871 flyttet fra lægd 1 til lægd 2	X	X												X	omskrevet 1882
1872 flyttet fra lægd 1 til lægd 2	X		X												omskrevet 1883
1873 flyttet fra lægd 1 til lægd 2	X			X											omskrevet 1884
1874 flyttet fra lægd 1 til lægd 2	X				X										omskrevet 1885
1875 flyttet fra lægd 1 til lægd 2	X					X									omskrevet 1886
1876 flyttet fra lægd 1 til lægd 2	X						X								omskrevet 1887
1877 flyttet fra lægd 1 til lægd 2	X							X							omskrevet 1888
1878 flyttet fra lægd 1 til lægd 2	X								X						omskrevet 1889
1879 flyttet fra lægd 1 til lægd 2	X									X					omskrevet 1890
1880 flyttet fra lægd 1 til lægd 2	X										X				omskrevet 1891
1881 flyttet fra lægd 1 til lægd 2	X											X	X		omskrevet 1892

Figur 27: Systemet efter 1868.

Systemet 1868ff.

Tabellen viser, hvor en mand, der boede i lægd 1 i året 1890 kan findes i lægdsrullen - afhængig af, hvor gammel han måtte være, og af, hvornår han måtte være tilflyttet lægd 1.

Alle igangværende ruller i lægd 1 i året 1890 =>	1880 tilgangsrulle lægd 1	1881 tilgangsrulle lægd 1	1882 tilgangsrulle lægd 1	1883 tilgangsrulle lægd 1	1884 tilgangsrulle lægd 1	1884 omskreven rulle lægd 1	1885 tilgangsrulle lægd 1	1885 omskreven rulle lægd 1	1886 tilgangsrulle lægd 1	1886 omskreven rulle lægd 1	1887 tilgangsrulle lægd 1	1887 omskreven rulle lægd 1	1888 tilgangsrulle lægd 1	1888 omskreven rulle lægd 1	1889 tilgangsrulle lægd 1	1889 omskreven rulle lægd 1	1890 tilgangsrulle lægd 1	1890 omskreven rulle lægd 1
1873 optaget / tilflyttet (tilgang 1873)						X												
1874 optaget / tilflyttet (tilgang 1874)							X											
1875 optaget / tilflyttet (tilgang 1875)									X									
1876 optaget / tilflyttet (tilgang 1876)										X								
1877 optaget / tilflyttet (tilgang 1877)												X						
1878 optaget / tilflyttet (tilgang 1878)															X			
1879 optaget / tilflyttet (tilgang 1879)																		X
1880 optaget / tilflyttet	X																	
1881 optaget / tilflyttet		X																
1882 optaget / tilflyttet			X															
1883 optaget / tilflyttet				X														
1884 optaget / tilflyttet					X													
1885 optaget / tilflyttet						X												
1886 optaget / tilflyttet							X											
1887 optaget / tilflyttet										X								
1888 optaget / tilflyttet											X							
1889 optaget / tilflyttet													X					
1890 optaget / tilflyttet																X		

Figur 28: Systemet 1868 ff. Hvor i lægdsrullen findes de mænd, der boede i lægd 1 i 1890?

Hvilke ruller er relevante, når man søger f.eks. en udlagt barnefader fra 1890?

Tabellen her viser, hvilke ruller en mand *kan* optræde i, hvis han boede i året 1890 i lægd 1, og han var født i det år, der er angivet til venstre. Idet der ikke tages forbehold for, at forekomst i nogle ruller kan udelukke forekomst i andre.

De grå felter angiver, at dette er mandens første optagelse i lægdsrullen. De omskrevne ruller kommer kun på tale, hvis manden havde boet 11 år i samme lægd. Ved hver flytning kommer manden i tilgangsrullen i det lægd, han flytter til.

Det er således kun en mand, der er født i året 1855, og som i hvert af årene fra 1873 til 1890 er tilflyttet lægd 1 (dvs. også fraflyttet hvert år), som kan forefindes i samtlige tilgangsruller til samme lægd. En sådan række flytninger udelukker jo optagelse i den omskrevne rulle, fordi manden aldrig havde boet 11 år i sammenhæng i samme lægd.

Hvis man kender mandens navn og ved, han opholdt sig i lægd 1 i året 1890, men ikke kender hans alder, kan han have været fra 18 til 35 år. Derfor må man lede alle de angivne ruller igennem for at finde ham.

Hvis man kender hans navn og hans fødeår, vil man kun skulle lede de ruller igennem, som er afkrydset i tabellen; således én rulle, hvis han fyldte 18 i år 1890, 18 ruller, hvis han var født 1855 og ikke var tilflyttet senest 1879.

Forekomst i en omskreven rulle udelukker tilstedeværelse i tilgangsrullerne 10 år tilbage, idet manden, hvis han findes i tilgangsrullen f.eks. for året 1890, må være tilflyttet netop i året 1879, og have boet i lægdet i hele perioden fra 1879 til 1890.

Alle ruller i lægd 1 i året 1890, som de da værnepligtige kan være nævnt i =>	hvis de var																								
	1873 tilgangsrulle lægd 1	1874 tilgangsrulle lægd 1	1875 tilgangsrulle lægd 1	1876 tilgangsrulle lægd 1	1877 tilgangsrulle lægd 1	1878 tilgangsrulle lægd 1	1879 tilgangsrulle lægd 1	1880 tilgangsrulle lægd 1	1881 tilgangsrulle lægd 1	1882 tilgangsrulle lægd 1	1883 tilgangsrulle lægd 1	1884 tilgangsrulle lægd 1	1884 omskreven rulle lægd 1	1885 tilgangsrulle lægd 1	1885 omskreven rulle lægd 1	1886 tilgangsrulle lægd 1	1886 omskreven rulle lægd 1	1887 tilgangsrulle lægd 1	1887 omskreven rulle lægd 1	1888 tilgangsrulle lægd 1	1888 omskreven rulle lægd 1	1889 tilgangsrulle lægd 1	1889 omskreven rulle lægd 1	1890 tilgangsrulle lægd 1	1890 omskreven rulle lægd 1
født 1855	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
født 1856		X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X		X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
født 1857			X	X	X	X	X	X	X	X	X	X		X		X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
født 1858				X	X	X	X	X	X	X	X	X		X		X		X	X	X	X	X	X	X	X
født 1859					X	X	X	X	X	X	X	X		X		X		X		X	X	X	X	X	X
født 1860						X	X	X	X	X	X	X		X		X		X		X		X	X	X	X
født 1861							X	X	X	X	X	X		X		X		X		X		X		X	X
født 1862								X	X	X	X	X		X		X		X		X		X		X	
født 1863									X	X	X	X		X		X		X		X		X		X	
født 1864										X	X	X		X		X		X		X		X		X	
født 1865											X	X		X		X		X		X		X		X	
født 1866												X		X		X		X		X		X		X	
født 1867													X		X		X		X		X		X		X
født 1868															X		X		X		X		X		X
født 1869																X		X		X		X		X	
født 1870																	X		X		X		X		X
født 1871																		X		X		X		X	
født 1872																				X		X		X	

Figur 29: Hvor kan en mand af ukendt alder været optegnet sidst?

Hvor er mændene fra 1890, lægd 1, nævnt næste gang?

Vi kan også vende det om, og se på, hvor mændene fra tilgangsrullen, der blev indrettet i f.eks. året 1890 i lægd 1, blev af.

Det ser ud som følger, idet vi her forudsætter, at mændene højst flyttede én gang fra 1890 til 1908:

	Blev i lægd 1 indtil 1908	Flyttede til lægd 2 i 1890	Flyttede til lægd 2 i 1891	Flyttede til lægd 2 i 1892	Flyttede til lægd 2 i 1893	Flyttede til lægd 2 i 1894	Flyttede til lægd 2 i 1895	Flyttede til lægd 2 i 1896	Flyttede til lægd 2 i 1897	Flyttede til lægd 2 i 1898	Flyttede til lægd 2 i 1899	Flyttede til lægd 2 i 1900	Flyttede til lægd 2 i 1901	Flyttede til lægd 2 i 1902	Flyttede til lægd 2 i 1903	Flyttede til lægd 2 i 1904	Flyttede til lægd 2 i 1905	Flyttede til lægd 2 i 1906	Flyttede til lægd 2 i 1907	Flyttede til lægd 2 i 1908
1890 tilgangsrulle lægd 1	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
1890 tilgangsrulle lægd 2		x																		
1891 tilgangsrulle lægd 2			x																	
1892 tilgangsrulle lægd 2				x																
1893 tilgangsrulle lægd 2					x															
1894 tilgangsrulle lægd 2						x														
1895 tilgangsrulle lægd 2							x													
1896 tilgangsrulle lægd 2								x												
1897 tilgangsrulle lægd 2									x											
1898 tilgangsrulle lægd 2										x										
1899 tilgangsrulle lægd 2											x									
1900 tilgangsrulle lægd 2												x								
1901 omskreven rulle lægd 1	x												x	x	x	x	x	x	x	x
1901 omskreven rulle lægd 2		x																		
1901 tilgangsrulle lægd 2													x							
1902 omskreven rulle lægd 2			x																	
1902 tilgangsrulle lægd 2														x						
1903 omskreven rulle lægd 2				x																
1903 tilgangsrulle lægd 2															x					
1904 omskreven rulle lægd 2					x															
1904 tilgangsrulle lægd 2																x				
1905 omskreven rulle lægd 2						x														
1905 tilgangsrulle lægd 2																	x			
1906 omskreven rulle lægd 2							x													
1906 tilgangsrulle lægd 2																		x		
1907 omskreven rulle lægd 2								x												
1907 tilgangsrulle lægd 2																			x	
1908 omskreven rulle lægd 2										x										
1908 tilgangsrulle lægd 2																				x
slettes når alder = 36 år	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x

Hvor længe stod mændene i rullerne fra 1890, lægd 1?

Hvor længe stod manden så i tilgangsrullen eller den omskrevne rulle fra år 1890 fra lægd 1?

	foedt 1855	foedt 1856	foedt 1857	foedt 1858	foedt 1859	foedt 1860	foedt 1861	foedt 1862	foedt 1863	foedt 1864	foedt 1865	foedt 1866	foedt 1867	foedt 1868	foedt 1869	foedt 1870	foedt 1871	foedt 1872
fra 1890 i tilgangsrullen lægd 1	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
indtil 1890 - da flyttet	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
indtil 1891 - da flyttet	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
indtil 1892 - da flyttet		x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
indtil 1893 - da flyttet			x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
indtil 1894 - da flyttet				x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
indtil 1895 - da flyttet					x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
indtil 1896 - da flyttet						x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
indtil 1897 - da flyttet							x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
indtil 1898 - da flyttet								x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
indtil 1899 - da flyttet									x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
indtil 1900 - da flyttet										x	x	x	x	x	x	x	x	x
indtil 1901 - omskreven rulle lægd 1											x	x	x	x	x	x	x	x
fra 1901 - omskreven rulle lægd 1											x	x	x	x	x	x	x	x
indtil 1901 - da flyttet											x	x	x	x	x	x	x	x
indtil 1902 - da flyttet												x	x	x	x	x	x	x
indtil 1903 - da flyttet													x	x	x	x	x	x
indtil 1904 - da flyttet														x	x	x	x	x
indtil 1905 - da flyttet															x	x	x	x
indtil 1906 - da flyttet																x	x	x
indtil 1907 - da flyttet																	x	x
indtil 1908 - da flyttet																		x
indtil 1899 - slettet - da fyldt 36									x									
indtil 1900 - slettet - da fyldt 36										x								
indtil 1901 - slettet - da fyldt 36											x							
indtil 1902 - slettet - da fyldt 36												x						
indtil 1903 - slettet - da fyldt 36													x					
indtil 1904 - slettet - da fyldt 36														x				
indtil 1905 - slettet - da fyldt 36															x			
indtil 1906 - slettet - da fyldt 36																x		
indtil 1907 - slettet - da fyldt 36																	x	
indtil 1908 - slettet - da fyldt 36																		x
fra 1890 i omskreven rulle lægd 1 boet i lægdet fra 1879	x	x	x	x	x	x	x	x										
indtil 1891 - slettet - da fyldt 36	x																	
indtil 1892 - slettet - da fyldt 36		x																
indtil 1893 - slettet - da fyldt 36			x															
indtil 1894 - slettet - da fyldt 36				x														
indtil 1895 - slettet - da fyldt 36					x													
indtil 1896 - slettet - da fyldt 36						x												
indtil 1897 - slettet - da fyldt 36							x											
indtil 1898 - slettet - da fyldt 36								x										

7.2.5 Hvornår var de forskellige årgange i lægdsrullen?

Lægdsrullealderen

Nedenstående oversigt viser, hvornår man blev optaget i lægdsrullen og hvornår man senest blev slettet. Optagelse i rullen blev regnet efter den såkaldte "lægdsrullealder", dvs. den alder den værnepligtige opnåede i løbet af lægdsrulleåret eller kalenderåret (dvs. det fyldte alders år). Fra 1849 til 1862 var konfirmationen kriteriet for optagelse i lægdsrullen.

Årstal	Nedre grænse	Øvre grænse
1788-1808	0 år	35 år
1808-1849	0 -	45 -
1849-1861	14 -	37 -
1862	15 -	37 -
1863-1871	16 -	37 -
1872-	18 -	35 -

Årene er i løbende alder sår, dvs. fra 1872 blev drengene optaget det kalenderår, de fyldte 18.

Optagelse og sletning for overgangsperiodens årgange

når han var født i lægdsrulleåret => så var han optaget i lægdsrullen efter følgende regler: V														
	foedt 1753 - 1763	foedt 1763 - 1773	foedt 1773 - 1787	foedt 1788 - 1804	foedt 1805 - 1811	foedt 1812 - 1824	foedt 1825 - 1834	foedt 1835 - 1836	foedt 1837	foedt 1838 - 1848	foedt 1849 - 1853	foedt 1854	foedt 1855	foedt 1856ff.
indtil 1849: værnepligt kun for bondefødt mandkøn	X	X	X	X	X	X								
1849ff. værnepligt for alle (fra årgang 1825)							X	X	X	X	X	X	X	X
optaget 1788	X	X	X	X										
genoptaget mellem 35 og 45 år gl. (1808)		X												
optaget ved fødselen (1788-1849)				X	X	X	X	X	X					
optaget som 14-årig (1849-1861)								X	X					
optaget som 15-årig (1862)									X					
optaget som 16-årig (1863-1871)									X	X	X	X	X	
optaget som 18-årig (1872ff.)											X	X	X	X
gledet ud 1848								X	X	X				
gledet ud 1862									X					
gledet ud 1863									X					
gledet ud 1871												X	X	
slettet som 35-årig (1788-1808)	X	X												
slettet som 45-årig (1808-1849)		X	X	X										
slettet som 38-45-årig (1849)					X									
slettet som 37-årig (1849-1871)						X	X							
slettet som 35 ell. 36-årig (1872)								X						
slettet som 35-årig (1872ff.)									X	X	X	X	X	X

 De lyse-grå felter betegner forventede 'sidste optagelser', det betyder, optagelsen i næste års lægdsrulle er en nyoptagelse, så der ikke ved den findes henvisning til foregående rulle, hvor drengen optræder.

 Det mørke-grå felt markerer, at det er forudsat, at mændene, der var 35-44 år i 1808 blev genoptaget i rullen, selvom de tidligere var slettet.

7.3 Hvor søger man efter ham i Lægdsrullen?

Hvad skal man vide for at finde en mand i Lægdsrullen?

Før 1868

Du skal kende:

1) Mandens navn og bopæl i et år, hvor der er hovedrulle.

- Han kan da findes i Hovedrullen for det år, han boede der - eller

2) Mandens navn og fødeår og fødested.

- Han kan da findes i hoved- eller tilgangsrullen for det lægdsrulleår (1. maj til 3. april), han var født - eller

3) Mandens navn og tilflytningsår og -sted,

- han kan da findes i tilgangsrullen (evt. hovedrullen) for tilflytningslægdet for det år, han tilflyttede.

Efter 1868

Du skal kende:

1) Mandens navn og fødeår, samt hans bopæl i det år, han fyldte 18 (dvs. da han blev optaget for første gang i lægdsrullen).

- Han kan da findes i Hovedrullen for det år og lægd, han boede i, da han fyldte 18 år - eller

2) Mandens navn, samt hvilket år han flyttede til et givet sted.

- Han kan da findes i tilgangsrullen for det år og lægd, han flyttede til.

11 år efter en hovedrulle/tilflytning, vil manden kunne findes i den omskrevne rulle for samme lægd - HVIS han altså ikke har været fraflyttet lægdet i mellemtiden.

7.4 Angivelse af flytninger

Angivelse af flytninger indtil ca. 1868

Mellem amter:

Frederiksborg Amt - B - 18 - 299 betyder flyttet i året B (f.eks. 1790) til Frederiksborg Amt, lægd 18, hvor han har fået løbenr. 299.

Indenfor samme gruppe / amt:

18 - B - 299, så er han flyttet til fra lægd 18 indenfor samme gruppe og Amt, som angivelsen er fra.

Flytninger efter ca. 1868

Mellem udskrivningskredse:

1 - J - 2 - 314 betyder: flyttet i året J (= 1911) til (eller evt. fra) udskrivningskreds 1, lægd 2, hvor han fik løbe nr. 314.

Indenfor samme udskrivningskreds:

2 - J - 314, så betyder det indenfor samme udskrivningskreds, som den rulle, angivelsen findes i.

Figur 30: Eksempel på lægdsrulle fra 1866,

Manden overførtes til sørullen, da han er blevet halobefaren.

Figur 31: Eksempel på lægdsrulle fra 1866.

For mand, der slettes ved første session, da han er for spinkel (brytmsål 29"). Han glider så helt ud af lægdsrullen.

7.5 Sørullerne

Sørullerne indførtes 1803 og ophævedes igen 1912.

Disse ruller omfatter de bonde- og fisker-sønner, der kunne udskrives til flåden, og dækker derfor primært kystsognene. For disse sogne findes altså såvel lægdsruller, som søruller, men hver mand findes aldrig i begge rullerne; kun i én af dem.

Før 1803 skal alle værnepligtige søges i lægdsrullen.

1803-1860 blev alle sønner af fædre med sø-erhverv staks optaget i sørullen, og står derfor ikke i lægdsrullen, med mindre de af en eller anden grund blev overført der til.

Efter 1860 blev alle værnepligtige først optaget i lægdsrullen, så holdt man øje med sømænd og fiskere etc., og når de var blevet helvbefarne, blev de overført til sørullerne.

Lægdsnumrene er fra 1860 de samme i lægds- og søruller.

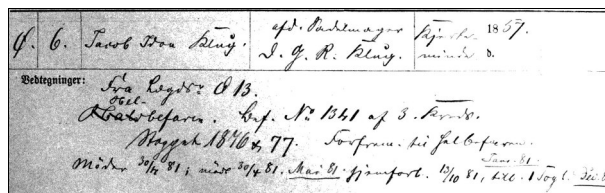
Sørullernes inddeling 1803-1860

Sørullerne deles i tre grupper:

Ungdomsrullen,	hvori drengene står, indtil de kommer på session.	(0-18 år)
Hovedrullen,	hvori de våbenføre mænd står,	(18-35 år)
Ekstrarullen,	hvori de mænd, der har været indkaldt, findes, så de kan genindkaldes.	(35-ca.50 år)

De i sørullerne givne oplysninger svarer til de i lægdsrullerne givne, desuden oplyses om, hvorvidt matrosen er u-, halv- eller helbefarne.

Princippet med hovedruller i ca. hvert tredje år, og tilgangsruller i de andre, er også gældende for sørullerne.

Figur 32: Eksempel på sørulle efter 1850.

Bestilling på RA

Sørullerne 1803-1912 er blevet på Rigsarkivet.

Særlig fortegnelse over sørullerne 1803-1860 findes på Rigsarkivets læsesal, hvortil rullerne bestilles.

De særlige søruller efter ca. 1860 findes ved landsarkiverne og findes der i Udskrivningsvæsenets registratur.

7.6 Hvor ses lægds- og sørullerne?

Arkiv: / Materiale	Landsarkivet i Kbh	de andre LA	RA
Statens lægdsruller 1789-1860	Original for hele landet	Mikrofilm for eget område	-
Statens og lægdsruller 1860ff.	Original for hele landet		-
Kladder i retsbetjentarkiverne 1789-1860	Kun fra eget område	Kun fra eget område	Mikrofilm for LAV
Kladder i Udskrivningskredsens arkiver 1860ff.	Kun fra eget område	Kun fra eget område	
Statens søruller 1789-1912			Originaler for hele landet